

SAMENVATTING

Titel: Internationale verkenning gedwongen huwelijken – Een literatuur- en bronnenonderzoek naar wettelijke maatregelen, beleid en publieke debatten in België, Frankrijk, Duitsland, Verenigd Koninkrijk en Zwitserland

Auteurs: Emma Ratia & Anne Walter

Het onderzoek is uitgevoerd in opdracht van het WODC en voorziet in de toezegging van de Nederlandse minister van Justitie, Hirsch Ballin, aan de Tweede Kamer om een onderzoek in te stellen naar de wijze waarop met gedwongen huwelijken is omgegaan in een aantal West-Europese landen. Het doel van het onderzoek is het bieden van een internationaal en actueel overzicht van het beleid en de debatten ten aanzien van gedwongen huwelijken in België, Frankrijk, Duitsland, het Verenigd Koninkrijk en Zwitserland. De hoofdvraag naar beleid en debatten is onderverdeeld in vier deelvragen:

- 1) Wat zijn de definities van gedwongen huwelijk in debatten over het onderwerp in de verschillende landen?
- 2) Welke wetgeving en / of beleid aangaande gedwongen huwelijken bestaat er in de verschillende landen, en wat zijn de ervaringen met de uitvoering ervan?
- 3) Welke cijfers zijn beschikbaar over gedwongen huwelijken in de verschillende landen en wat kan gezegd worden over de omvang en aard van het fenomeen gebaseerd op deze cijfers?
- 4) Zijn er publieke debatten omtrent gedwongen huwelijken (geweest), zo ja, hoe zien deze er uit?

Het onderzoek werd uitgevoerd aan de hand van een analyse van wetenschappelijke artikelen, krantenstukken, specifieke wetsteksten, materiaal op het Internet, en door gebruik te maken van de kennis van juridische experts die in interviews zijn geraadpleegd. Met betrekking tot onderzoeksvragen 1 (definities van gedwongen huwelijken) en 4 (publieke debatten) moet opgemerkt worden dat de analyse vrij zwaar leunt op de interpretaties die gepresenteerd worden in wetenschappelijke artikelen. De analyse berust dus niet alleen op empirisch materiaal. Bovendien is het moeilijk om te definiëren wat precies “publiek debat” debat is en waar deze gevoerd wordt, ook omdat sommige opinies de kranten eerder halen dan andere. Bij de analyse van wetten en beleid was het vooral moeilijk, zo niet onmogelijk, informatie te vinden over de uitvoering van het deels zeer recente beleid. In de analyse van de cijfers over gedwongen huwelijken vormde het gebrek aan informatie over de totstandkoming ervan een probleem voor de interpretatie.

De definities van gedwongen huwelijk in de onderzochte landen laten vooral zien hoe moeilijk het is fenomeen te definiëren. Terwijl de term ‘gedwongen huwelijk’ op zichzelf geen expliciete wettelijke inhoud heeft, bestaan er in de debatten en beleid duidelijke ideeën over wat een gedwongen huwelijk inhoudt. Sommige definities zijn wetenschappelijk, sommige juridisch en sommige sociaal van aard. In België wordt gedwongen huwelijk vooral als een migratie- en migrantenprobleem beschouwd. Dit blijkt uit het feit dat gedwongen huwelijken vaak in één adem worden genoemd met schijnhuwelijken, dat wil zeggen huwelijken die plaatsvinden om verblijfsrecht of nationaliteit te verkrijgen voor een van de echtgenoten. Hierdoor ontstaat de indruk dat schijnhuwelijken en gedwongen huwelijken één en hetzelfde fenomeen zijn. Daarnaast worden gedwongen huwelijken ook in het algemeen verbonden aan huwelijksmigratie waarbij verondersteld wordt dat het bij huwelijksmigratie altijd om huwelijksdwang gaat. Volgens sociale wetenschappers gaan de meeste deelnemers aan publieke debatten ervan uit dat slachtoffers (degenen die gedwongen worden) vrouwen zijn terwijl de daders (degenen die dwang uitoefenen) altijd mannen zijn. In Belgische debatten over gedwongen huwelijken wordt er vooral over gesproken om de aanwezigheid van migranten te problematiseren en om voor beperking van immigratie te bepleiten. Particuliere organisaties hebben zich niet zozeer beziggehouden met het maatschappelijk debat maar zijn wel actief geweest in het voeren van oppositie tegen gedwongen huwelijken en het genereren van publiciteit voor het onderwerp. In Frankrijk wordt gedwongen huwelijk gedefinieerd als bedreiging van *laïcité*, de notie van een de strikte scheiding van kerk en staat. Vooral de islam en moslims

worden geproblematiseerd in Franse debatten over de multiculturele samenleving. Gedwongen huwelijken worden beschouwd als een gebruik van moslims waardoor deze verbonden worden met de islam en dus als een bedreiging voor *laïcité* gezien. Gedwongen huwelijken worden dus gezien als een cultureel gebruik waar men zich tegen moet verzetten omdat dit gebruik problematisch is voor het voortbestaan van de Republiek aangezien het het seculiere karakter van de Republiek bedreigt. Daarnaast wordt gedwongen huwelijk als een genderkwestie gedefinieerd doordat het wordt beschouwd als een probleem dat vooral jonge meisjes betreft. In Duitsland wordt gedwongen huwelijk gezien als een schending van mensenrechten van degenen die gedwongen worden. Daarnaast worden gedwongen huwelijken als een culturele aangelegenheid beschouwd. Alle noties van multiculturalisme staan op gespannen voet met het idee van een *Leitkultur*. Hiermee wordt bedoeld dat er een Duitse cultuur bestaat die zich hoger in hiërarchie bevindt dan andere culturen en ook leidraad zou moeten vormen voor de integratie van migranten die andere culturele gebruiken zoals gedwongen huwelijken achter zich zouden moeten laten. Daarnaast is er expliciete discussie over de definitie van een gedwongen huwelijk. Vooral vrouwenrechtenadvocaten menen dat gedwongen en gearrangeerde huwelijken problematisch zijn omdat ze allebei uitingen zijn van dezelfde patriarchale mentaliteit. Anderen, bijvoorbeeld intellectuelen, benadrukken het verschil tussen de twee en zijn van mening dat gearrangeerde huwelijken niet problematisch zijn. In het Verenigd Koninkrijk wordt de “overseas dimension” van gedwongen huwelijken meegenomen in de definitie als een belangrijk onderdeel van het probleem. Met de term *overseas* wordt bedoeld dat gedwongen huwelijken in de visie van de autoriteiten en anderen grotendeels of gedeeltelijk zich afspelen in het buitenland. Mogelijk houdt deze nadruk op het buitenland verband met het koloniale verleden van het land. Ook in het Verenigd Koninkrijk is er expliciete discussie over de definitie van gedwongen huwelijken. Vertegenwoordigers van Aziatische en moslimorganisaties, de overheid en de media maken een strikt onderscheid tussen gearrangeerd en gedwongen huwelijk terwijl vrouwenrechtenorganisaties beide soorten huwelijken beschouwen als uitingen van dezelfde problematische patriarchale mentaliteit. Vrouwenrechtenorganisaties hebben ervoor bepleit om gedwongen huwelijken binnen het bredere kader van huiselijk geweld te beschouwen om het probleem niet te culturaliseren of het wijdverspreide huiselijke geweld in andere gezinnen dan die van migranten over het hoofd te zien. Particuliere organisaties hebben een zeer actieve en invloedrijke rol gespeeld in debatten over gedwongen huwelijken. In Zwitserland wordt gedwongen huwelijk voornamelijk als een juridisch probleem gedefinieerd. Het is vooral een probleem voor de staat die keuzes moet maken m.b.t. de aanpak. Daarnaast worden gedwongen huwelijken door politici vaak verbonden aan de cultuur van migranten waarvan verondersteld wordt dat die op gespannen voet staat met de westerse waarden van Zwitserland. Er is weinig publiek debat over gedwongen huwelijken geweest en particuliere organisaties hebben daarin geen grote rol in gespeeld. Het debat heeft zich voornamelijk in het parlement afgespeeld.

Gedwongen huwelijken worden gewoonlijk binnen een of meerdere thema's geconceptualiseerd: gender, cultuur, migratie of mensenrechten. Deze thema's komen ook tot uitdrukking in de terminologie en hoe deze gebruikt wordt. Het feit dat niet iedereen die spreekt over gedwongen huwelijken hetzelfde bedoelt, vertroebelt discussies over dit onderwerp. Daarnaast lijkt het alsof discussies over gedwongen huwelijken niet zozeer over gedwongen huwelijken gaan maar over het problematiseren van de aanwezigheid van migranten. In de meeste gevallen lijkt er een samenhang te bestaan tussen de definities en het feitelijke beleid. Alle definities van gedwongen huwelijk die in dit rapport voorkomen zijn problematisch omdat gedwongen huwelijken nergens als een apart fenomeen worden gezien. Huwelijksdwang wordt altijd aan andere maatschappelijke vraagstukken verbonden, waardoor men eigenlijk niet verder komt met de discussie over gedwongen huwelijken.

Beleid en wetgeving worden in dit onderzoek benaderd vanuit drie rechtsgebieden: straf-, civiel- en migratierecht omdat deze rechtsgebieden centraal staan in het omgaan met gedwongen huwelijken in de onderzochte landen. In België is het dwingen tot een huwelijk sinds 2007 strafbaar, en kan het bestraft worden met een gevangenisstraf van een maand tot twee jaar. In het civielrecht is de minimumhuwelijksleeftijd van 18 jaar voor beide echtgenoten van belang, ook al zijn uitzonderingen mogelijk. Daarnaast kan de wet over schijnhuwelijken van belang zijn. Het dwingt de medewerkers van de burgerlijke stand om de openbare

aanklager te verwittigen indien er twijfels bestaan met betrekking tot de intenties van de (een van) de echtgenoten. Mits op de juiste manier gebruikt door de ambtenaren kan deze wet een middel zijn om gedwongen huwelijken tegen te gaan. In het civielrecht zijn in 2007 de voorwaarden voor het ontbinden van een huwelijk gewijzigd. In tegenstelling tot de situatie daarvoor is nu 'angst uit eerbied' voor moeder of vader een geaccepteerde reden voor ontbinding van het huwelijk. De meeste veranderingen hebben plaatsgevonden in het migratierecht. Vooral de regels voor gezinshereniging en –vorming zijn aangescherpt in 2006 toen de minimumleeftijd naar 21 werd verhoogd en bijkomende vereisten, zoals minimuminkomen werden verder aangescherpt. Het strengere migratiebeleid heeft als doel het voorkomen van zowel gedwongen huwelijken als verblijfsrechten op grond van schijnhuwelijken. Deze beperkingen zijn echter niet van toepassing op gezinshereniging en –vorming met Belgische staatsburgers. Na een liberalisering van het nationaliteitsrecht betreft 80% van gevallen van gezinshereniging of -vorming met Belgen. De invloed van andere landen is vooral duidelijk op het gebied van migratierecht. De aanscherping heeft plaatsgevonden zonder dat België daartoe verplicht was. Hierbij is gebruikt gemaakt van de ruimte die de Europese gezinsherenigingsrichtlijn biedt. Deze vrijheden zijn in de richtlijn gekomen om ruimte te scheppen voor andere landen dan België. Er is nog geen informatie beschikbaar over de uitvoering van deze regels.

In Frankrijk hebben de wijzigingen voornamelijk plaatsgevonden binnen het kader van civiel- en migratierecht. Migranten, en vooral jonge Afrikaanse meisjes, worden benoemd als een specifieke doelgroep van het beleid. In het strafrecht bestaat geen specifiek misdrijf van 'dwingen tot een huwelijk'. Verkrachting en andere geweldsmisdrijven die gepaard kunnen gaan met gedwongen huwelijken zijn natuurlijk wel strafbaar. In het kader van civielrecht is de minimumhuwelijksleeftijd voor vrouwen verhoogd tot de 18 jaar die al eerder voor mannen gold. Deze maatregel werd gemotiveerd o.a. met het argument dat het het tegengaan van gedwongen huwelijken zou mogelijk maken. Daarnaast zijn maatregelen genomen die het erkennen van een in het buitenland gesloten huwelijk moeilijker maken. Om de benodigde notificatie voor de erkenning te kunnen bemachtigen wordt bij een vraaggesprek bij het consulaat in het land van huwelijksluiting beoordeeld of er geen sprake is van een gedwongen huwelijk. Ook zijn er veranderingen aangebracht in de mogelijkheden tot nietigverklaring van het huwelijk. Vóór 2006 was 'vrees uit eerbied' ten opzichte van de ouders of anderen geen geaccepteerde reden om over te gaan tot het nietig verklaren van een huwelijk omdat 'vrees' in het algemene contractrecht expliciet uitgesloten was als een reden om een contract af te breken. Deze bepaling was van toepassing op het huwelijk als een contract. In 2006 kwam hier een verandering in. In het civielrecht zijn verschillende maatregelen ter bescherming van minderjarigen mogelijk gemaakt. Het migratierecht is vooral sinds 2002 aangescherpt, onder andere ook om gedwongen huwelijken tegen te gaan. In 2003 en in 2006 werd huwelijksmigratie en migratie in het kader van gezinshereniging verder beperkt. In 2007 werden integratiecursussen in het land van herkomst ingevoerd als een voorwaarde voor echtgenoten van Franse staatsburgers en derdelanders. Als men de cursus niet met succes aflegt, is het nog mogelijk om een zogenaamd integratiecontract te ondertekenen waarmee de migrant de belofte doet om te integreren. Deze contracten zijn vooral bedoeld om vrouwen aan te moedigen om zich te integreren, en zouden volgens de wetgever hen ook tegen een gedwongen huwelijk kunnen beschermen. Dit integratiebeleid is ontstaan onder verwijzing naar andere Europese landen waar dergelijk beleid al bestond. Ook de argumenten waarmee het beleid werd gerechtvaardigd lijken op die in andere landen, vooral Nederland en Duitsland. Er is niets bekend over de uitvoering van al deze maatregelen.

In Duitsland vormt het dwingen tot een huwelijk sinds 2005 een bijzonder ernstig geval van dwang in het strafrecht. Er staat een gevangenisstraf op van twee maanden tot vijf jaar. Tot 2008 zijn er geen rechtszaken geweest die dit misdrijf behandelden. In het civielrecht is wel rekening gehouden met huwelijksdwang als een geldig reden tot nietigverklaring van het huwelijk, alleen zijn de mogelijkheden daartoe vrij beperkt. In praktijk is de nietigverklaring weinig relevant in het kader van gedwongen huwelijken omdat echtscheiding veel makkelijker te regelen is. Twee wijzigingen zijn gepland. Ten eerste om de periode te verlengen waarbinnen de nietigverklaring moet plaatsvinden en ten tweede om meer financiële bescherming te bieden aan het gedwongen slachtoffer en minder aan de overblijvende echtgenoot. De meeste veranderingen hebben ook in Duitsland plaatsgevonden op het gebied van migratierecht. Vooral de mogelijkheden tot gezinshereniging zijn verder beperkt met het expliciet doel om gedwongen huwelijken tegen

te gaan. Indien er sprake is van dwang, kan geen gezinshereniging plaatsvinden. Daarnaast is de minimumleeftijd voor binnenkomst verhoogd naar 18 jaar voor beide echtgenoten en wordt basiskennis van de Duitse taal voorafgaand aan de binnenkomst vereist. Critici van deze aanscherping van migratierecht hebben verschillende beschermende maatregelen voorgesteld; ook op het gebied van migratierecht. De invloed van andere landen is vooral in het migratierecht zichtbaar; de verdere beperkingen op migratie zijn ingevoerd onder verwijzing naar de Europese gezingsherenigingsrichtlijn die deze beperkingen niet verplicht stelt, maar wel de ruimte ervoor schept. Particuliere organisaties zijn vooral recentelijk actief geworden in de totstandkoming van het beleid. De NIP, de Duitse *Nationaler Integrationsplan*, het nationale integratieplan is bedoeld om diverse integratieproblemen aan te pakken en ook beleid ten aanzien van gedwongen huwelijken vormt een onderdeel van het plan. Naast overheidsorganen spelen ook NGO's een belangrijke rol in de NIP.

In het Verenigd Koninkrijk is er veel discussie geweest over het strafbaar stellen van het dwingen tot een huwelijk, maar uiteindelijk heeft men ervan afgezien, gedeeltelijk onder druk van NGO's. Deze hebben dan ook een centrale rol gespeeld in de totstandkoming van het Britse beleid ten aanzien van gedwongen huwelijken. In het strafrecht is het dwingen tot een huwelijk geen afzonderlijk misdrijf maar zijn sommige handelingen strafbaar die ermee gepaard kunnen gaan, zoals verkrachting. Het belangrijkste instrument in het civielrecht is de *Forced Marriage Civil Protection Act* die in 2008 werd bekrachtigd. Het betreft hier een combinatie van verschillende soorten maatregelen op verschillende niveaus die allemaal bedoeld zijn om slachtoffers te beschermen. Het belangrijkste instrumentarium van de wet wordt gevormd door de zogenoemde *Forced Marriage Protection Orders*. Deze FMPO's zijn preventief en beschermend van aard. Het zijn bevelen waarin rechtbanken ruime bevoegdheden hebben gekregen om verboden, beperkingen, vereisten of andere wettelijke instrumenten op te nemen die toepasselijk zullen zijn in individuele gevallen. Deze kunnen zelfs betrekking hebben op het buitenland ook al hebben de FMPO's daar geen wettelijke kracht; hun toepassing is afhankelijk van de lokale autoriteiten. Verzoek om een FMPO kan worden gedaan door de te beschermen persoon, maar ook door anderen in de sociale omgeving, zoals vrienden en hulpverleners. Het niet volgen van een FMPO is geen misdrijf in de strafrechtelijke zin, maar vormt wel een *contempt of court*. Sinds de invoering is de FMCPA minstens zes keer gebruikt. In het migratierecht is de minimumleeftijd waarop een buitenlandse echtgenoot naar het VK mag komen onlangs twee keer verhoogd zodat het vanaf 2008 voor beide partners 21 jaar is. Deze verhoging werd expliciet beargumenteerd als een maatregel om gedwongen huwelijken tegen te gaan. Tegelijkertijd zijn de verblijfsrechten voor slachtoffers van gedwongen huwelijken verruimd. Daarnaast is de voorwaardelijke termijn na huwelijksmigratie voordat men verblijfsvergunning krijgt, verlengd van een tot twee jaar. Er is ook voorgesteld om beheersing van het Engels voor de binnenkomst verplicht te stellen. Vooral de veranderingen in het migratierecht laten een duidelijke invloed van andere EU landen zien. De leeftijdsverhoging en het plan om taaltoetsen in te voeren zijn gedaan onder verwijzing naar Denemarken, Nederland en Duitsland.

In Zwitserland zijn de wetgeving en beleid deels beschermend (civiel- en migratierecht), deels sanctionerend (straf- en migratierecht) en deels preventief (nieuw civielrecht). Er zijn twee initiatieven in het Zwitserse parlement genomen om gedwongen huwelijken naar Duits voorbeeld strafbaar te stellen, maar beide voorstellen zijn afgewezen. De reden hiervoor is dat men vindt dat bestaande wetgeving toereikend is en omdat het probleem volgens deskundigen niet zozeer ligt in het kunnen bestraffen als in het kunnen vinden van de slachtoffers. In het civielrecht is de minimumhuwelijksleeftijd van 18 jaar voor beide echtgenoten van belang ook al is niet bewezen dat deze minimumleeftijd gedwongen huwelijken daadwerkelijk helpt te voorkomen. Daarnaast is het mogelijk een huwelijk nietig te verklaren indien die onder dwang is gesloten, maar net als in Duitsland heeft deze mogelijkheid weinig praktische betekenis omdat echtscheiding gemakkelijker te verkrijgen is. De meeste veranderingen hebben plaatsgevonden op het gebied van migratierecht waar het recht op gezinshereniging ingeval van gedwongen huwelijken sinds 2008 niet meer wordt toestaan ook al is het moeilijk te bewijzen dat er sprake is van een gedwongen huwelijk. Als beschermende maatregelen is het recht op verblijf verruimd voor slachtoffers van gedwongen huwelijken. Na de ontbinding van het huwelijk of ander familieband behoudt het slachtoffer het recht om verblijfsvergunning te verlengen onder bepaalde condities of als er zwaarwegende redenen voor zijn. Indien men Zwitserland zonder bericht voor meer dan zes maanden verlaat verloopt de verblijfsvergunning, ook al houdt het verblijf in het buitenland verband met gedwongen

worden tot een huwelijk. Sommigen willen in dergelijke gevallen veilige terugkeer naar Zwitserland vergemakkelijken. Tegelijkertijd met de veranderingen op het gebied van migratierecht traden ook nieuwe civielrechtelijke bepalingen ter bestrijding van schijnhuwelijken in werking. Ambtenaren van de burgerlijke stand kunnen dergelijke huwelijken tegengaan of ongeldig verklaren. Zowel deze veranderingen als de veranderingen op het gebied van migratierecht zijn bedoeld om gedwongen huwelijken te voorkomen. Ook is integratiebeleid in de vorm integratiecontracten geïntroduceerd als een maatregel om gedwongen huwelijken te bestrijden. Van migranten die naar Zwitserland komen in het kader van gezinshereniging met derdelanders wordt geëist om een dergelijk integratiecontract te ondertekenen die hun verplicht tot verbeteren van taalvaardigheid en vergroten van kennis over de Zwitserse maatschappij. De invloed van andere landen op het beleid is vooral zichtbaar in de voorstellen tot strafbaarstelling die gedaan werden naar Duits voorbeeld en uiteindelijk zijn verworpen. Ook werd er voorgesteld om minimumleeftijd van 24 voor huwelijksmigratie in te voeren naar voorbeeld van Denemarken maar dit voorstel is niet aangenomen. Particuliere organisaties hebben amper een rol gespeeld in de totstandkoming van wetswijzigingen en nieuw beleid, maar zijn wel actief in het bieden van deskundigheid, advies en bescherming zowel aan het bredere publiek als aan de betrokkenen.

De laatste drie jaar zijn zowel specifieke straf- als civielrechtelijke wetten aangenomen als maatregelen tegen gedwongen huwelijken in de onderzochte landen. In alle bestudeerde landen het onderzoek is het strafbaar stellen van het dwingen tot huwelijk een onderwerp van discussie geweest, maar alleen België en Duitsland hebben er uiteindelijk voor gekozen. Het voornaamste argument vóór strafbaarstelling is het veronderstelde symbolische effect; het laat zien dat men gedwongen huwelijken afkeurt en mogelijk werkt dit ook afschrikkend. Belangrijkste tegenargumenten zijn de geringe toegevoegde waarde van strafbaarstelling aangezien het dwingen vaak al onder andere wetten strafbaar is en dat strafbaarstelling slachtoffers zal afschrikken en weerhouden van aangifte doen van gedwongen huwelijken onder andere omdat hun ouders of familieleden dan bestraft zouden kunnen worden. Beide argumenten zijn gebruikt in de landen waar men van strafbaarstelling is afgestapt, maar vooral in het Verenigd Koninkrijk is de bescherming van de slachtoffers een motief geweest om het dwingen tot huwelijk niet strafbaar te stellen. Meestal is een civielrechtelijke benadering gekozen juist om de slachtoffers beter te kunnen beschermen. De meeste veranderingen hebben echter plaatsgevonden in het migratierecht. Het aanscherpen van migratierecht wordt regelmatig verdedigd als middel om gedwongen huwelijken tegen te gaan, maar er is geen bewijs voor dat migratierecht echt in staat is om dit doel te realiseren. Zowel het kleine aantal maatregelen om slachtoffers te beschermen als de populariteit van migratiemaatregelen is merkwaardig gezien de aanbevelingen uit het 2005 rapport van de Raad van Europa. Die benadrukten de noodzaak van beschermingsmaatregelen voor de slachtoffers en voorlichting voor het bredere publiek. Maatregelen om migratie te beperken werden niet aanbevolen door de Raad. Deze conclusie bevestigt de bevinding dat discussies over gedwongen huwelijken vaak over het problematiseren van de aanwezigheid van migranten gaan.

Al met al is het moeilijk veel te zeggen over de effectiviteit van juridische maatregelen met betrekking tot gedwongen huwelijken, omdat weinig informatie beschikbaar is over de uitvoering ervan. Bovendien zijn veel van de in dit rapport besproken maatregelen pas het laatste paar jaar tot stand gekomen, zodat er weinig ervaring is op het gebied van uitvoering. Niettemin is er consensus aan het ontstaan onder de deelnemers aan beleidsdiscussies over de noodzaak van een gecoördineerde benadering door maatregelen op verschillende niveaus.

Hoewel vaak aantallen genoemd worden in debatten over gedwongen huwelijken, zijn deze cijfers van geringe waarde om de omvang van het fenomeen vast te stellen. Cijfers worden echter vaak gebruikt in politieke en andere publieke discussies over het onderwerp. Het is moeilijk meer te zeggen over de omvang van het fenomeen, dan dat gedwongen huwelijken bestaan. Vooral de cijfers laten ook de genderdimensie van het definitieprobleem zien: in meeste landen worden mannelijke slachtoffers gewoon buiten de cijfers gehouden. Voor elk bestudeerd land is een aantal onderzoeken geanalyseerd. Uit deze analyse blijkt dat, vanwege verschillende problemen bij het definiëren van wat een gedwongen huwelijk is, het niet duidelijk is wat is gemeten en wanneer de gedwongen huwelijken in kwestie plaatsvonden. Er zijn zes factoren die

onduidelijkheid veroorzaken met betrekking tot wat is gemeten. 1) Het object van onderzoek is niet duidelijk, ook omdat de grenzen tussen gearrangeerde, gedwongen en andere huwelijken diffuus kunnen zijn. 2) De resultaten hangen nauw samen met de bestudeerde populatie, die vaak uit migrantenvrouwen bestaat. Mannen blijven buiten beschouwing en het is niet helder wat met aanduidingen zoals “Turks” wordt bedoeld. 3) Onderzoek naar het aantal “gevallen” van gedwongen huwelijk lijdt onder onduidelijkheid over wat een geval is. 4) Wanneer het aantal gedwongen huwelijken aan de hand van contacten met NGO’s wordt gemeten, komt men niets te weten over het aantal unieke gevallen omdat meerdere organisaties door dezelfde personen kunnen benaderd worden en meerdere personen zich zorgen kunnen maken over hetzelfde geval. 5) Het aantal gedwongen huwelijken wordt afgeleid uit cijfers over een ander onderwerp waarbij onduidelijk is wat de relatie is tussen dat onderwerp en gedwongen huwelijken. 6) Cijfers worden afgeleid uit een andere populatie waarbij niet helder is of de cijfers over de ene populatie wel representatief of relevant zijn voor de andere populatie. Daarnaast is het aanduiden van de tijdsperiode waarop de cijfers betrekking hebben problematisch. Vaak hebben enquêtécijfers betrekking op de levensloop van de respondenten zodat de gemeten gedwongen huwelijken op verschillende momenten in de geschiedenis en op verschillende plaatsen/in verschillende landen hebben plaatsgevonden. De enige steevaste conclusie die men kan trekken is dat gedwongen huwelijken plaatsvinden.

Wat betreft alle onderzoeksvragen samen is het duidelijk dat de definitie van gedwongen huwelijken een sleutelprobleem vormt. Verschillende termen zoals gedwongen huwelijk, schijnhuwelijk en gearrangeerd huwelijk worden door elkaar gebruikt zodat een discussie alleen gericht op gedwongen huwelijken onmogelijk wordt. Daarnaast constateren we dat in de publieke discussies gedwongen huwelijken steeds worden geassocieerd met een aantal andere thema’s zoals migranten, cultuur, genderongelijkheid en mensenrechten. In het geval van genderongelijkheid wordt er meestal van uitgegaan dat vrouwen slachtoffers zijn, en dat mannen niet tot huwelijk worden gedwongen. Op deze manier slaagt de discussie en het daaruit voortvloeiende beleid er niet in het feitelijke onderwerp gedwongen huwelijken aan de orde te stellen en daartegen maatregelen te ontwerpen. In het beleid wordt het definitieprobleem op vier manieren duidelijk. Ten eerste is de keuze van het beleidsinstrument verbonden met de definitie van gedwongen huwelijken en het huwelijk in het algemeen. De populariteit van migratiemaatregelen om gedwongen huwelijken mee aan te pakken is duidelijk verbonden aan de definitie van gedwongen huwelijken als een migrantenkwestie. Het huwelijk wordt meestal beschouwd als een juridisch contract waardoor gewoonterechtelijke gedwongen huwelijken buiten beschouwing worden gelaten. Ten tweede maakt de inherente complexiteit van het fenomeen gedwongen huwelijk het moeilijk beperkte en specifieke definities te bieden, wat essentieel is voor juridische en andere maatregelen. Ten derde vereist de uitvoering van het beleid dat men precies weet wanneer het toegepast moet worden en wanneer niet. En tenslotte ontbreekt het het beleid aan betrouwbare cijfers, want ook in de cijfers zijn de definitieproblemen een centraal probleem voor het meten.